

רק אחר הקידושין, שכבר היתה ברשותו, וחיוב לה כתובה.

היו בה מומין, ועודה בבית אביה, — דהיינו, שנמצאו המומין לפני שכנסה הבעל לביתו, כשהיתה עדיין ארוסתו — האב, שבא לתבוע את כתובת בתו, צריך להביא ראיה לדבריו — שרק משעה שנתארסה היו בה מומין הללו, ונסתחפה שדהו. כלומר — מזלו של הבעל גרם, ונתקלקלה אשתו.

אבל בלא ראיה, אינו יכול להוציא ממון מחזקת הבעל.

אך אם נכנסה לרשות הבעל, כלומר — שנמצאו בה המומין לאחר הנישואין, הבעל צריך להביא ראיה, שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו, והיה מקחו מקח טעות, כיון שנשאה על דעת שאין בה מומין.

אבל בלא ראיה — אינו יכול להוציאה בלא כתובה.

אלו דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: כמה דברים אמורים שיכול הבעל לטעון שהיה מקחו מקח טעות,

במומין שבסתר. שלא ידע עליהם קודם לכן.

אבל במומין שבגלוי, אינו יכול לטעון. כיון עה-ב שודאי ידע בהם, והתרצה לקדשה בכל זאת (139).

ואם יש מרחץ באותה העיר, אף במומין שבסתר אינו יכול לטעון שלא ידע, מפני שהוא בודקה קודם הקידושין, בקרובותיו.

גמרא:

הקדמה: (140)

שנינו לעיל (יב ב) — "הנושא את האשה, ולא מצא לה בתולים. היא אומרת — 'משארסתי נאנסתי, ונסתחפה שדהו'. והוא אומר — 'לא כי אלא עד שלא ארסתיך, והיה מקחי מקח טעות'.

רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים — נאמנת.

ורבי יהושע אומר — לא מפיה אנו חיים. אלא הרי זו בחזקת בעולה, והטעתו, עד

שבסתר במקום שיש מרחץ. לרבנן — אין זה מקח טעות, כיון שבודקה בקרובותיו. ואילו רבי מאיר סבר — שאינו בודק, ומקחו מקח טעות. ברם, יש מהראשונים הסוברים — שאף במומין שבגלוי חלק רבי מאיר. וסבר שפעמים שמסתירה את מומיה, ולא ידע הבעל מהם. ומקחו מקח טעות.

סייעתם והיו מבינים בקלות. אך בני בבל היו רגילים לעיין היטיב עד שהיו מבינים. ולכך, כשעלה בן בבל לא"י, היה בידיו גם את כח העיון הבללי, וגם את זכות הארץ, ולכן היה כתרי מינהו. שיטה מקובצת.

והריב"ש כתב — שטבע האדם כשיוצא חוץ למקומו הרי הוא לומד ביתר התמדה.

139. כתבו התוספות: שרבי מאיר לא חלק על רבנן בדין זה. ומודה להם שבמומין שבגלוי ודאי ראה והתפייס. ולא נחלקו אלא במומין

140. להלן יבוארו כמה מושגים יסודיים בגדרי חזקות:

שתביא ראייה לדבריה.”

מחזקתו אלא בראיה.

ובפשטות מסקנת הגמרא שם, שטעמו של רבן גמליאל הוא משום שחזקת הגוף, שנולדה בתולה, פושטת לנו שנבעלה אחר הנישואין. כיון שאין להניח שהשתנה גופה — שנבעלה — אלא משעה שנמצאת בעולה. דהיינו אחר הנישואין. ונסתחפה שדהו של הבעל, וחייב לה כתובה.

ורבי יהושע סבר — לעולם חזקת ממון עדיפה, ואין להוציא ממון מחזקת הבעל אלא בראיה גמורה.

והנה משנתינו עוסקת לכאורה בנידון דומה. שהרי לטענת האשה מסייעת חזקת הגוף, לומר שנולדו בה המומין אחר נישואיה.

ואילו לטענת הבעל מסייעת חזקת ממון, לומר שאין להוציא ממונו מחזקתו אלא בראיה.

ומקשה הגמרא — שנינו ברישא "היו בה מומין ועודה בבית אביה, על האב להביא ראייה", ומדוייק — **טעמא, דמייתי האב ראייה** שנולדו בה המומין אחר האירוסין, ורק אז הבעל אינו נאמן, **הא אם לא מייתי האב ראייה, הבעל מהימן!**

מני [מי הוא שסובר כך]? **רבי יהושע היא!** **דאמר לא מפיה אנו חייין.** ואין מוציאין ממון

אימא סיפא — **"נכנסה לרשות הבעל, הבעל צריך להביא ראייה"**, ומדוייק — **טעמא דמייתי הבעל ראייה** שהיו בה המומין בזמן הקידושין, ורק אז נאמן להוציאה בלא כתובה, **הא אם לא מייתי הבעל ראייה, האב מהימן!**

ואם כן **אתאן** [באנו] לדברי רבן גמליאל, **דאמר נאמנת.** כיון שחזקת הגוף שלא היו בה מומין, מסייעתה.

וקשה, שברישא אזלינן כרבי יהושע, ובסיפא כרבן גמליאל?

אמר רבי אלעזר, תברא! יש לחלק את דברי המשנה לשני תנאים, כי קושיה זו אין לה תירוץ —

מי ששנה זו — את הרישא, דהיינו רבי יהושע, **לא שנה זו** — את הסיפא, דהיינו רבן גמליאל.

ובאמת לדעת רבי יהושע אף אם נכנסה לרשות הבעל, על האב להביא ראייה. כיון שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ולדעת רבן גמליאל — אף אם לא נכנסה לרשות הבעל, עליו להביא ראייה, כיון שחזקת הגוף מסייעת לדבריה, לומר שנולדו בה המומין אחר הקידושין⁽¹⁴¹⁾.

ראיה, ובסיפא, "עודה בבית אביה", ולהשמיענו חידוש, שאפילו שנמצא הספק ברשות האב, על הבעל להביא ראייה?

ולכן פרשו התוספות, שתנא דרישא ותנא דסיפא נחלקו במחלוקת נוספת: לתנא דרישא, אם נכנסה לרשות הבעל, לא

141. רש"י. והקשו התוספות, אם כן מדוע נקט ברישא לשון "עודה בבית אביה", ובסיפא לשון "נכנסה לרשות הבעל",

הרי היה לנו לשנות להיפך, ברישא "נכנסה לרשות הבעל", ולהשמיענו חידוש, שאפילו שנמצא הספק ברשות הבעל, על האב להביא

במאמר המוסגר⁽¹⁴²⁾, מבאר רבא את דברי רבי יהושע:

אמר רבא: לא תימא [אל תאמר] שרבי יהושע לא אזיל בתר חזקה דגופא כלל,

אלא כי לא אזיל רבי יהושע בתר חזקה

דגופא רק היכא דאיכא חזקה דממונא כנגדה, כמו במשנתינו,

אבל היכא דליכא חזקה דממונא כנגדה, אלא חזקה אחרת, כגון חזקת פנויה⁽¹⁴³⁾, **אזיל רבי יהושע בתר חזקה דגופא**. שאף הוא מודה שחזקת הגוף עדיפא מכל החזקות⁽¹⁴⁴⁾.

כנגדה, אזלינן אחר חזקת הגוף. תוס'.

144. במסכת נדה (ב ב) מבואר: מקוה שנמדד בעבר, והיה בו שיעור ארבעים סאה, וחזרו ומדדוהו כיום, ונמצא חסר. ואין אנו יודעים מתי נחסר. כל הטהרות שנעשו על גביו טמאות מספק.

והקשתה הגמרא, מדוע לא נעמיד את המקוה בחזקתו, ונאמר שנחסר כעת?

ומתרצת הגמרא — כיון שיש תרתי לריעותא, מול חזקת הגוף של המקוה. חדא — העמד טמא על חזקתו. ועוד — הרי המקוה חסר לפניך.

ומבואר לכאורה — שבמקום שיש תרתי לריעותא אין פוסקים כמו חזקת הגוף.

והקשו התוספות — אם כן, מדוע בסוגיין אילולי חזקת הממון היינו פוסקים כמו חזקת הגוף, הרי יש כנגדה תרתי לריעותא, חדא — חזקת פנויה. ועוד — הרי מום לפניך?

ותרצו התוספות — "ויש לומר — דחזקת פנויה לא חשיבא כלל חזקה לגבי חזקת הגוף".

ויש לדון, האם כונתו לומר שחזקת פנויה גרועה באופן מיוחד, יותר מחזקת טומאה, או — שחזקת הגוף באשה עדיפא מחזקת המקוה? ובתוספות רא"ש כתב על דברי התוספות — "משום שעומדת לינשא". כלומר, חזקת פנויה גריעה טפי משאר החזקות כיון שעשויה להשתנות.

ובשיטה מקובצת הוסיף עוד — שהרי נתקדשה לפנינו ואין הספק על מעשה

יועיל לו שום ראייה, כיון שיש "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו", ובודאי ראה את המומין והתפייס בהם.

ותנא דסיפא חלק עליו, והשמיענו, שאפילו אם נכנסה לרשות הבעל, תועיל לו ראייה, כיון ש"חזקה אין אדם מתפייס במומין". ובודאי שלא ראה את המומין קודם הנישואין.

וליישב דעת רש"י — עיין בשטמ"ק.

142. לכאורה אין קשר בין דברי רבא לקושיית הגמרא בבאור משנתנו. והתחבטו הראשונים מדוע נזכר רבא לומר את דבריו דווקא באמצע סוגיין?

ובשיטה מקובצת הביא את דברי הרא"ש לבאר — שכוונת רבא ליישב את הקושיא במשנתינו. ולומר — לעולם כל המשנה כדברי רבי יהושע. וברישא על האב להביא ראייה, כיון שהנדרון הוא לגבי הכתובה, וכיון שיש לבעל חזקת ממון, על האב להביא ראייה כדי להוציא מחזקתו.

אך בסיפא מדובר לעניין חיוב גט, ולכן על הבעל להביא ראייה, כיון שבמקום שאין חזקת ממון מודה רבי יהושע שפוסקים כפי חזקת הגוף. והרי לבת יש חזקת הגוף לומר שנמצאו בה המומין רק אחר הנישואין, וצריכה גט.

ועיין עוד בשיטה מקובצת אופנים נוספים לבאר את דברי רבא. ועיין חידושי רבי עקיבא איגר.

143. שהרי דבר פשוט הוא, שאם אין שום חזקה

— "קיהה", כאדם שנקהו שיניו על שאין משגיחים בדבריו].

וטעמו — כיון שמעמידים את הגוף בחזקתו, שאין בו נגעים.

ומבואר, שאף לדעת רבי יהושע אזלינן אחר חזקת הגוף במקום שאין חזקת ממון עומדת לנגדה⁽¹⁴⁵⁾.

חזרת הגמרא לתרץ באופנים נוספים את המשנה:

רבא אמר: אפשר להעמיד את כל המשנה כרבן גמליאל⁽¹⁴⁶⁾, שחזקת הגוף עדיפא, אך **ברישא**, על האב להביא ראיה, למרות שיש

והראיה — **דתניא**, ביני נגעים, נאמר בתורה — "והנה נהפך שער לבן בכהרת" (ויקרא יג כה), ולמדנו מזה, שרק **אב בחרת קודם לשער לבן, טמא**.

אך **אב היה שער לבן קודם לבחרת, טהור**.

וכאשר ישנו **ספק**, מה קדם למה, לדעת רבנן — **טמא**.

ורבי יהושע אומר — כהה.

מאי "כהה"?

אמר רבה — כהה, היינו **טהור**. כמו שכהה הנגע ממראהו ונטהר. [ובתורת כהנים גרסינן

הקידושין, אלא על המומין.

אך עיין ב"שב שמעתתא" (שמעתא ב' פרק ב'), וב"שערי ישר" (שער החזקות פרק ג'), ובקובץ שיעורים (אות רס'). שבארו באופנים אחרים את דברי התוספות.

145. והתקשו התוספות — הרי כאן לכאורה אין שום חזקה כנגד חזקת הגוף, ובהא ודאי מודה רבי יהושע שאזלינן אחר חזקת הגוף, ומה הראיה לנידון דידן שיש כנגד חזקת הגוף חזקת אחרת?

ועוד — מה טעמייהו דרבנן החולקים על רבי יהושע, וכי אינם סוברים שמעמידים את הגוף בחזקתו?

ומבארים התוספות — כאן מדובר באופן שכבר נזקק לטומאה אחרת. דהיינו — שהיה טמא קודם לכן בטומאה אחרת, ועדיין לא נטהר ממנה, ואז התעורר בו ספק זה.

ואם כן יש כנגד חזקת הגוף חזקת טומאה. ובזה חידש רבי יהושע שחזקת הגוף עדיפה על כל החזקות.

אך רבנן סברו — שחזקת הגוף לא אלימה

משאר החזקות, ולכן בספק מטמאים.

ברם, מעיר המהרש"א — שלכאורה רבנן דרבי יהושע הנזכרים בנגעים הוא רבן גמליאל הנזכר בסוגיין, ואם כן לדעת רבן גמליאל — אף על פי שחזקת הגוף אלימה מחזקת ממון, ובוה נחלק על רבי יהושע, הרי שהוסף ונחלק עליו אף להיפך, ולשיטתו חזקת הגוף אינה עדיפה משאר החזקות.

ועיין עוד ב"שב שמעתתא (שמעתא ב' פרק א').

146. וכתב רש"י — "רבא מהדר לאוקמא כולה כרבן גמליאל, דאוקמינן הלכתא כוותיה בפרק קמא".

והקשה הגאון רבי עקיבא איגר — מדוע נזקק רש"י לומר שהעמדנו את המשנה כרבן גמליאל משום שההלכה כמותו, הלא אפילו אם לא היתה ההלכה כמותו עדיף להעמיד את המשנה כתנא אחד ולא לומר "תברא"?

ותירץ — כיון שלמסקנת דברי רבא, שבסיפא על הבעל להביא ראיה משום "חדא במקום תרתי" כמבואר בהמשך הגמרא, אם כן אפשר

ולדברי רבא, אמאי לא מועילה ראייתו, לימא "כאן נמצאו וכאן היו", וכיון שהוכיח שהיו מומין ברשות האב, על האב להביא ראייה, שנולדו לאחר אירוסייה, כמו במקרה שנמצאו המומין ברשות האב אחר האירוסיין?

אמר ליה רבא — כשנמצאו המומין ברשותו והביא הבעל ראייה שהיו בה משנתארסה, אין הראייה מועילה לו, משום דאיכא למימר — "חזקה אין ארם שותה בכוס אלא אם כן בודקו", [כלומר — שאינו נושא אשה אלא אם תהה על קנקנה קודם לכן], והאי ראה את המומין וניפיים הוא [התרצה לקדשה אף על פי כן].

לטובתו חזקת הגוף, כיון שנמצא הספק ברשותו — הורעה חזקתו. דאמרינן — "כיון שכאן נמצאו, יש לומר שכאן היו אף קודם האירוסיין".

סיפא נמי, כאן נמצאו וכאן היו (147).

איתיביה אבבי [הקשה אבבי לדברי רבא], שנינו במשנה — "נכנסה לרשות הבעל, הבעל צריך להביא ראייה שעד שלא תתארם היו בה מומין אלו והיה מקחו מקח טעות".

ומדוייק, שאם הביא ראייה עד שלא תתארם, אין, רק אז מועילה הראייה, אך אם הביא ראייה שהיו בה המומין משתתארם, לא מועילה ראייתו, לפוטרו מן הכתובה.

(וסברא פשוטה היא — שהרי רובא וחזקה רובא עדיף, וקיימא לן — אין הולכין בממון אחר הרוב, ואם כן כל שכן שאין הולכין בממון אחר חזקה).

ובכל זאת ישנם מקרים שמוציאים ממון מחזקתו אפילו בלא ראייה.

והם — במקום שאין סיבה להסתפק והפשטות היא שחייב ממון, כגון — המוכר פרה לחברו, ועדיין לא שילם לו הקונה בעבורה, ולמחרת אבדה הפרה.

וטוען הלוקח — "שמא היתה הבהמה טריפה, והיה מקחי מקח טעות, ואם תאמר — רוב הבהמות אינן טריפות? הרי אין הולכין בממון אחר הרוב, ואם כן עליך להביא ראייה שלא היתה טריפה כדי להוציא ממני ממון!",

ודאי שאינו יכול לטעון כך, משום שאין שום סיבה לעורר ספק שמא היתה טריפה. ורק כאשר מתעורר ספק, כגון שנמצאת טריפה, כשעדיין היא ברשות המוכר, ואין ידוע מתי נטרפה, האם קודם המכירה או לאחריה, אזי אין מוציאים ממון מחזקתו.

להעמיד את כל המשנה כרבי יהושע, וברישא על האב להביא ראייה, משום שלבעל יש חזקת ממון, ובסיפא על הבעל להביא ראייה משום סברת "חדא במקום תרתי".

ואם כן התקשה רש"י, מדוע רבא בחר להעמיד את כל המשנה כרבן גמליאל ולא כרבי יהושע. ולכן כתב — משום שההלכה כמותו.

147. בפשטות הטעם בסיפא הוא משום חזקת הגוף, ולא משום "כאן נמצא וכאן היה". וכ"כ רש"י. ואכן נראה שרש"י ותוספות לא גרסו את הפסקא — "סיפא נמי כאן נמצאו וכאן היו". ועיין קובץ שיעורים (רסו). ובשיטה מקובצת.

ובאופן אחר נראה לבאר את דברי רבא, דהנה צריך באור — מדוע הורעה חזקת הבוץ בכך שנמצאו המומין ברשותו של האב, הלא עדיין יש לומר שנולדו המומין כמה שיותר מאוחר, [דהיינו — אחרי הקידושין] משום חזקת הגוף, ומאי נפקא מינה בכך שנמצאו המומין בביתו? ונראה שסבר רבא, שאף רבן גמליאל מודה שאין להוציא ממון מחזקתו על ידי חזקת הגוף,